

सामूदायिक वन र सामाजिक आर्थिक विकास
(तौडोलछाप सामूदायिक वन उपभोक्ता समुहको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिकोलागि तयार पारिएको

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

मनिता बोहरा

त्रि.वि. दर्ता नं. ६-२-२०-५२५-२००६

परिक्षा क्रमाङ्क २८२७२४/०७०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०७३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ ।

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको लागि आंशिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत “तौडोलछाप सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयको शोधपत्र मनिता बोहराले मेरो निर्देशन, सुझाव तथा सुपरिवेक्षणमा रही तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधपत्र लेखन प्रति सन्तुष्ट भएकोले अन्तिम मुल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
डा.मनहरि ढकाल

(शोधनिर्देशक)

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ ।

मिति : २०७३/१२/१३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

स्वीकृत-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय अन्तरगत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको लागि मनिता बोहराले तयार पार्नुभएको “तौडोलछाप सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” नामक शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कन गरी मूल्याङ्कन समितिको निर्णयद्वारा स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्यांकन समिति:

हस्ताक्षर

विभागीय प्रमुख : प्रा.डा. तुलसीराम पाण्डे

.....

शोधनिर्देशक : डा.मनहरि ढकाल

.....

बाह्य परीक्षक : डा. टिकाराम गौतम

.....

मिति : २०७३/१२/१५

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको निमित्त 'तौडोलछाप सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको एक समाजशास्त्रीय एक अध्ययन' शिर्षकमा खोज, अध्ययन, अनुसन्धान गरी यो शोधपत्र तयार पारीकी छु । यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा अमूल्य मार्गदर्शन प्रदान गर्नुहुने आदणीय गुरु डा. मनहरि ढकालज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । समाजशास्त्र विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा.तुलसीराम पाण्डे ज्यू प्रति कृतज्ञ छु । साथै समाजशास्त्र विभागका सम्पूर्ण गुरुहरुको लाई पनि यहाँ स्मरण गर्न चाहान्छु । यसैगरि यस अध्ययनको लागि मैले सोधेका विभिन्न प्रश्नहरुको जवाफ दिई सहयोग पुऱ्याउनुहुने तौडोल छाप सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिका सम्पूर्ण पदाधिकारी ज्यूहरुलाई धन्यबाद् नदिइ रहन सकिदैन । साथै लेखन कार्यमा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोगका लागि सन्दर्भ सामग्रीहरु उपलब्ध गराई दिनुहुने एवं सहयोग पुऱ्याउने यस सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिका अध्यक्ष, सामुदायिक वन आय आर्जन उपसमितिका संयोजक, गा.वि.स.का सचीव, जिल्ला वन कार्यालयका कर्मचारीहरु प्रति आभार व्यक्त गर्न चाहान्छु । अन्तमा: यस सामुदायिक वनको उत्तर-उत्तर प्रगतिको कामना गर्दछु ।

-मनिता बोहरा

विषय सूची

स्वीकृति पत्र	पृष्ठ
शिफारिस पत्र	
कृतज्ञता पत्र	
विषय सूची	
अध्याय एक : परिचय	१-१५
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	६
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	१२
१.४ अध्ययनको महत्व	१२
१.५ अध्ययनको सीमा	१५
१.६ अध्ययनको संगठन	१५
अध्याय दुई : सन्दर्भ साहित्यको अध्ययन	१६-२१
२.१ सामुदायिक वनको विकास क्रम	१६
२.२ नेपालमा सामुदायिक वनको विकास क्रम	१६
अध्याय तीन : अनुसन्धान पद्धति	२२-२४
३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनौट	२२
३.२ अनुसन्धानको ढाँचा	२३
३.३ नमुनाको आकार	२३
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र श्रोतहरु	२३
३.५ तथ्याङ्क संकलन विधि	२३
३.५.१ अन्तरवार्ता सूची	२३
३.५.२ सामुहिक छलफल	२४
३.५.३ मुख्य सूचनादाता	२४
३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण	२४
३.७ अध्ययनको सीमाहरु	२४
अध्याय चार : सामाजिक-आर्थिक अवस्था	२५-५३
४.१ अध्ययन क्षेत्रको सामान्य परिचय	२५
४.२ तौडोल छाप सामुदायिक वनको परिचय	२७

४.३ सम्पन्ताको स्तरिकरण	२९
४.४ पेशा व्यवसाय गर्ने उमेर समुहका सदस्यहरु	३१
४.५ सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको संस्थागत विकास	३४
४.६ उपभोक्ता समुहको सदस्यता	३७
४.७ समुहको काम, कर्तव्य र अधिकार	३८
४.८ समुह भेला वा उपभोक्ताहरुको सर्वोच्च निकाय	३९
४.९ समुह भेलाको कार्यविधि	४०
४.१० समितिको गठन विधि	४०
४.११ समितिका सदस्यहरु पदबाट हट्ने अवस्थाहरु	४०
४.१२ उपभोक्ता समितिको विघटन	४२
४.१३ उपभोक्ता समुहको कार्यविधि	४२
४.१४ वन अपराधलाई नियन्त्रण गर्न अपनाइने उपायहरु	४४
४.१५ उपभोक्ता समुहका सदस्यहरुलाई दिने सजाय	४४
४.१६ कोषको रकम उपयोग सम्बन्धि व्यवस्था	४७
४.१७ अध्ययन क्षेत्रको प्रमुख प्राकृतिक समस्याहरु	४९
४.१८ सक्रिय वन व्यवस्थापन आयोजनाको भुमिका	५१
४.१९ वनको विग्रदो अवस्था र जोडिएका समस्याहरु	५२

अध्याय पाच : सारांश र निष्कर्ष

५४-५६

५.१ सारांश

५४

५.२ निष्कर्ष

५५

अनुसूचीहरु

सन्दर्भ ग्रन्थ सूची

तालिका सूची

	पृष्ठ सं.
तालिका नं. १: उपभोक्ताको आर्थिक सम्पन्नताको स्तरिकरण	२९
तालिका नं. २: सम्पन्नता स्तरिकरण खण्डीकरण तथ्याङ्क	३०
तालिका नं. ३: पशुपालन	३१
तालिका नं. ४ : उत्तरदाताहरुको पेशा/व्यवसायको विवरण	३२
तालिका नं. ५: कृषि जग्गाको उपयोगको अवस्था	३३
तालिका नं. ६: जात, जाती, भाषा, लिङ्गको वितरण	४३

सङ्क्षेपीकरण

अ.हे.व	:	अशिष्टेन्ट हेल्थ वर्कर
आ.जि.वि.यो	:	आवधिक जिल्ला विकास योजना
सा.व.	:	सामुदायिक वन
कि.मी.	:	किलो मिटर
गा.वि.स	:	गाउँ विकास समिति
जि.व.का.	:	जिल्ला वन कार्यालय
जि.वि.स.	:	जिल्ला विकास समिति
जि.भू.स.का.	:	जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालय
नि.मा.वि.	:	निम्न माध्यमिक विद्यालय
प्रा.वि.	:	प्राथमिक विद्यालय
पू.प्रा.वि.	:	पूर्व प्राथमिक विद्यालय
मा.वि.	:	माध्यमिक विद्यालय
CFC	:	Chlorofluro Carbon
DFO	:	District Forest Officer.